

Rapport 2012:12

VA-ledningar i Järnvägsgatan m fl i Ängelholm

Arkeologisk förundersökning 2010–2011

Jan Kockum

Rapport 2012:12

VA-ledningar i Järnvägsgatan m fl i Ängelholm

Arkeologisk förundersökning 2010–2011

Jan Kockum

Fornlämningsnr: 6:1
Järnvägsgatan m fl, Ängelholm
Ängelholms kommun
Skåne län

Sydsvensk Arkeologi AB

Kristianstad

Box 134

291 22 Kristianstad

Telefon (Regionmuseets växel): 044-13 58 00

Malmö

Erlandsrovägen 5

218 45 Vintrie

www.sydsvenskarkeologi.se

© 2012 Sydsvensk Arkeologi AB

Rapport 2012:12

Omslag: Ängelholm, geometrisk avmätning 1739.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle.

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	6
Läge och topografi	7
Historik och fornlämningsmiljö	7
Undersökningsresultat	9
Yta A	9
Yta B	10
Yta C	10
Antikvarisk syntes	11
Referenser	12
Administrativa uppgifter	13
Bilagor	15

Fig.1 Ängelholm i Ängelholms kommun, Skåne.

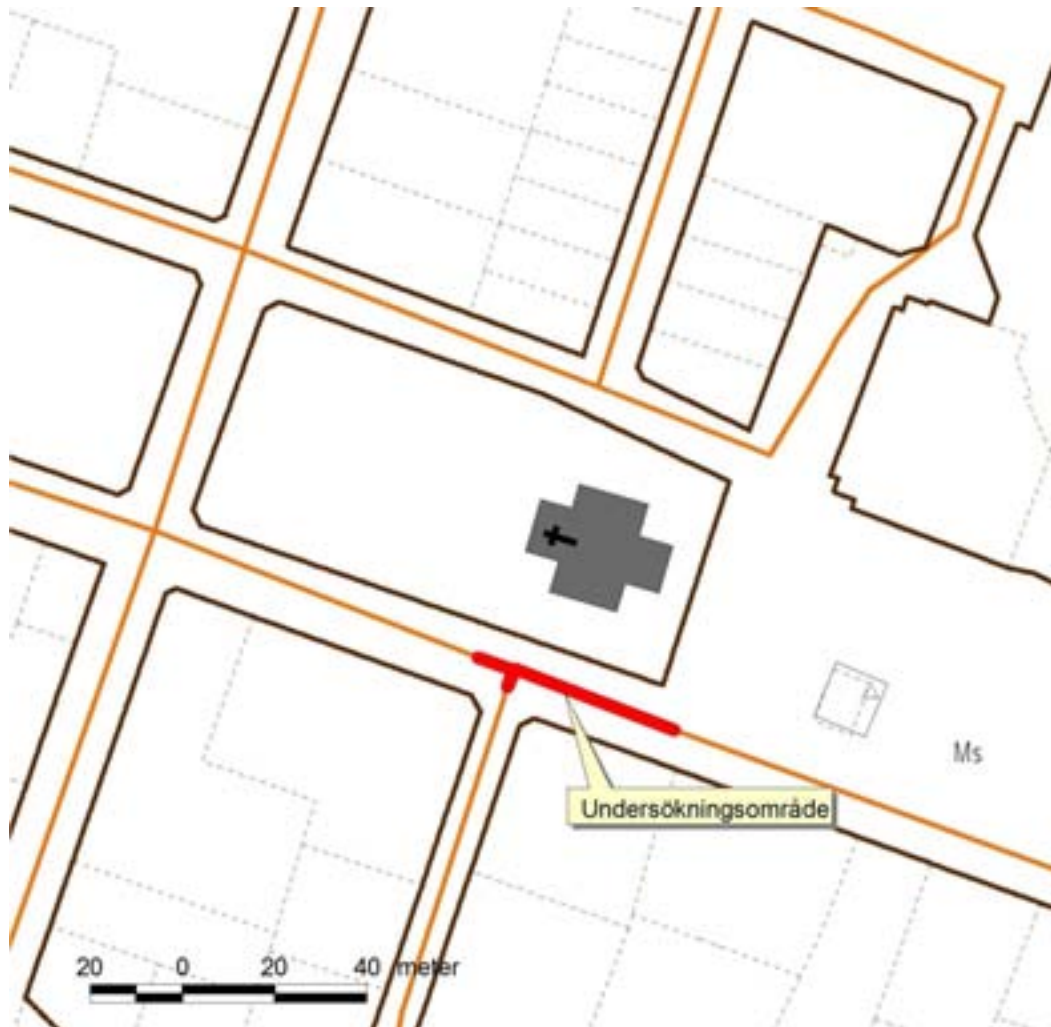

Fig. 2. Undersökningsområdets läge i Järnväggsgatan i Ängelholm.

Fig. 3. 1750 års geometriska avmätning i förhållande till dagens karta. Järnvägsgatan skär kyrkogården såsom den återspeglas i det historiska kartmaterialet. Kyrkogården hade vid denna tid en sydlig utbredning som sträckte sig halvvägs ut i dagens gata. (norr är åt höger i bild).

Sammanfattning

Söder om Ängelholms kyrka, i nuvarande Järnvägsgatan, påträffades och undersöktes 35, mer eller mindre intakta, gravar in situ. Området skall knytas till den nuvarande kyrkogårdens tidigare utbredning. På en karta från 1650-talet syns en byggnad i området. Denna har tolkats som ett provisoriskt korsvirkeskapell som funnits mellan kyrkobranden 1565 fram till början av 1700-talet. Möjligen kan en del av de byggnadsrester som påträffats knytas till denna byggnad, dock med stor osäkerhet.

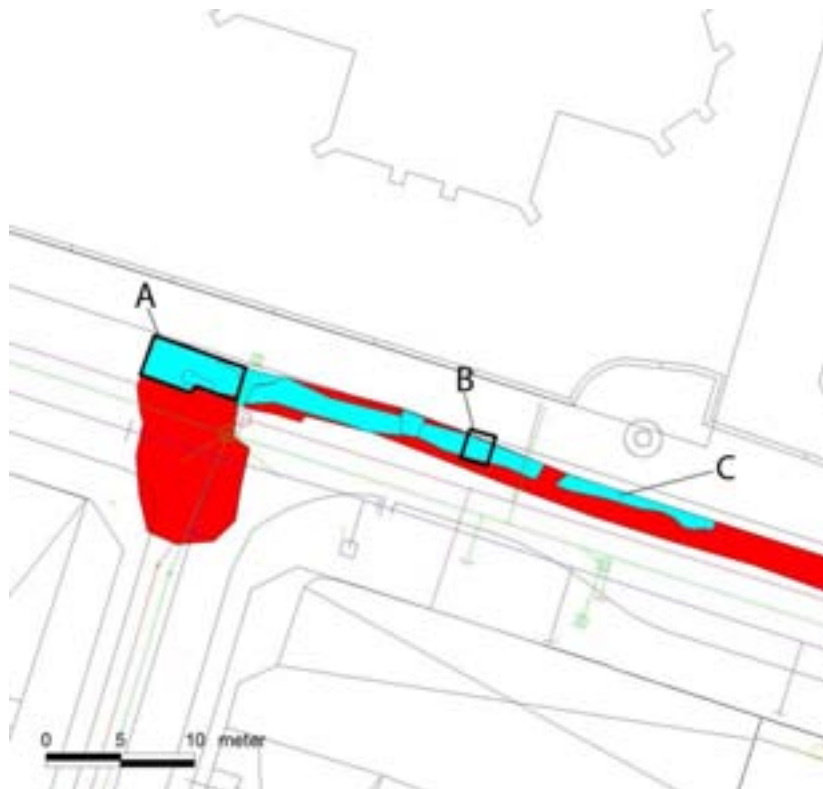

Fig. 5. De två kyrkogårdsytor (A & B) i Järnvägsgatan som påverkades av schaktningsarbetet, samt ett område med kulturlager (C).

Läge och topografi

Ängelholm är beläget vid Rönneås utlopp längst in i Skälderviken på Skånes nordvästkust. Stadens omgivningar utgörs idag generellt av en relativt platt fullåkersbygd med inslag av träd i form av fältgränser och lövskogsdungar. Slättområdet antar i norr och öster en för ögat tydlig avgränsning mot de skogbeklädda sluttningarna medan det söderut flyter ihop med det Västskånska slättlandskapet. Undersökningen skedde i Järnvägsgatan söder om kyrkogården.

Historik och fornlämningsmiljö

Staden hade en föregångare i Luntertun, som lades ned i samband med grundandet av Ängelholm 1516. Samtidigt med staden påbörjades även byggandet av dess kyrka, tillägnad S:t Botvid. Kyrkan brändes ned i samband med att staden skövlades år 1565 under nordiska sjuårskriget. Under de nödår som följde uppfördes ett kapell i korsvirke som provisorium. På Johannes Mejers karta från 1650-talet markeras en kyrkobyggnad inom den södra delen av kyrkogården (se fig. 4.) som har tolkats visa detta provisorium (Anshelm 1947, s 663; Anglert 1983, s 29 ff).

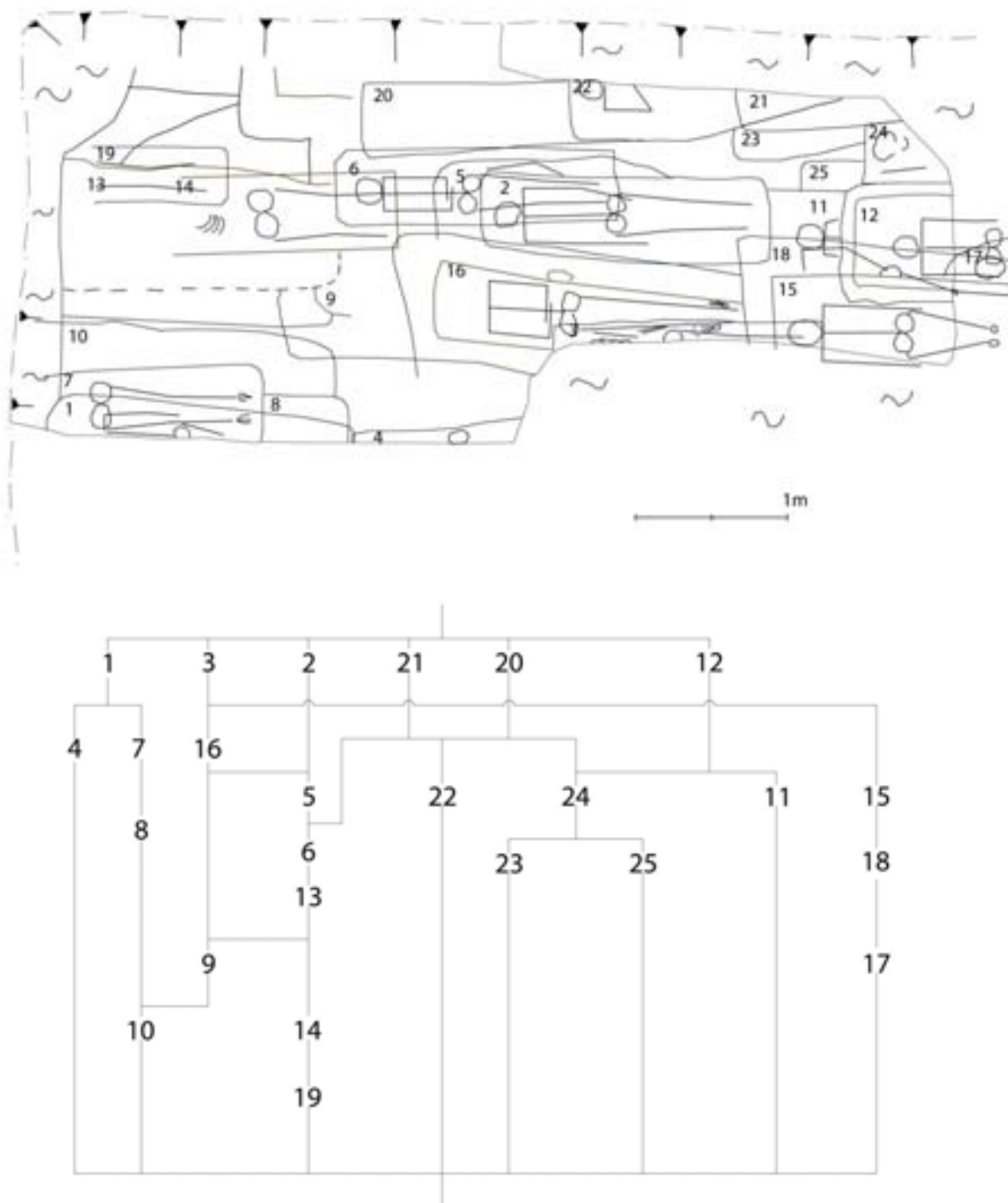

Fig. 6. Yta A i den västra delen av undersökningsområdet med gravarna 1–25. Numreringen är placerad i respektive gravs övre vänstra hörn. Orientering framgår av fig. 5. Matrisen visar gravarnas relativa kronologi.

Foto 1. Gravarna inom yta A rensas fram och dokumenteras.

Först i slutet av 1600-talet påbörjades bygget av en ny kyrka som stod färdig en bit in på 1700-talet. Dagens utformning kom kyrkan i huvudsak att få på 1860-talet (Anshelm 1947, s 663).

Vid en jämförelse mellan dagens karta och historiskt kartmaterial framgår det att Järnvägsgatan, före 1888 Södra kyrkogatan, skär den ursprungliga kyrkogårdens södra del (se fig. 3.). På 1750 års karta sammanfaller delar av gatusträckningen med ett område som ingår i ”stadens åkerjord” medan det på den hundra år äldre kartan av Johannes Meijer finns en väg med ungefär samma sträckning som dagens gata kallad ”Westregate” (se fig. 4.). Det är tänkbart att den äldre vägen utgjordes av en enkel markväg som antingen försvunnit, eller helt enkelt inte tagits med i den senare kartan. I och med anläggandet av Södra kyrkogatan/Järnvägsgatan har vägen breddats och/eller nyanlagts och brett ut sig över den södra delen av kyrkogården.

I samband med att man lade ner VA-ledningar i Järnvägsgatans norra sida år 1980 framkom 30 gravar daterade till sent 1500-tal, 1600-tal och tidigt 1700-tal och man iakttog tre generationer begravningar på ett djup av 1–1,5 meters djup (Jeppsson 1989).

Undersökningsresultat

Undersökningen genomfördes som en schaktningsövervakning, vilken visade att området till stora delar hade schaktats ut i samband med de ledningsarbeten som föranledde 1980 års arkeologiska undersökningar. I den norra delen av vägen fanns dock intakta delar av kyrkogårdens tidigare utbredning och här påverkades två avgränsade ytor av schaktningsarbetena (Yta A och B, se fig. 5, 6 och 7). Endast de gravar som var nödvändiga att ta bort har undersökts och dokumenterats. De avgränsade ytorna utgjorde tillsammans ca 16 m². Sammanlagt dokumenterades 35 gravnedgrävningar i vilka det fanns 27 mer eller mindre fragmenterade skelett (se Bilagor: skelettschema). Då undersökningen var i form av en schaktningsövervakning gjordes endast en basdokumentation av nedgrävningar och skelett.

Yta A

Ytan var ca 12 m² stor och avgränsades på den norra sidan av trottoarkanten och på den södra sidan av befintligt ledningschakt (se fig. 6). Den västra samt den östra sidan påverkades inte av schaktningen. Inom ytan påträffades 25 gravnedgrävningar varav fem inte innehöll några skelett och tre endast innehöll omrörda fragment. Som mest kunde iaktas sex faser med begravningar. De översta gravnedgrävningarna syntes på 0,7 m djup under befintlig gatunivå och den äldsta generationen gravar hade en bottennivå om ca 1,8 m under befintlig gatunivå.

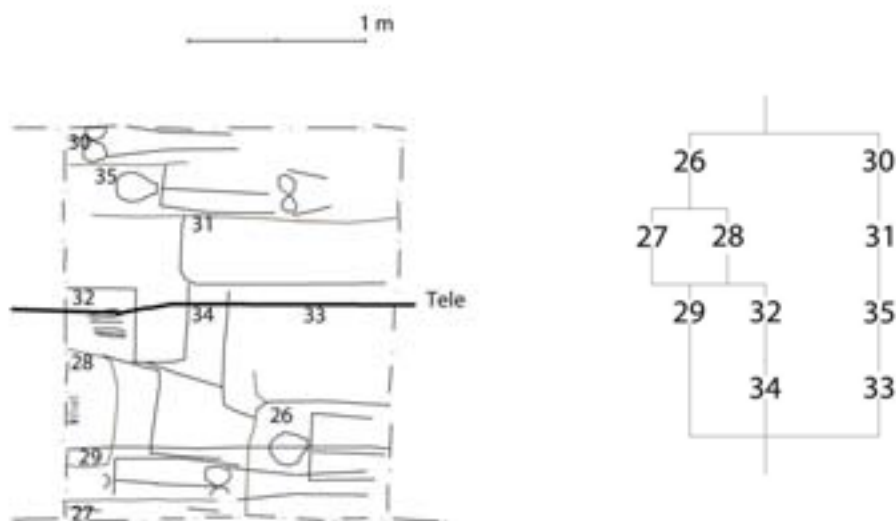

Fig. 7. Yta B i den Östra delen av undersökningsområdet med gravarna 26–35. Numreringen är placerad i respektive gravs övre vänstra hörn. Orientering framgår av fig. 5. Matrisen visar gravarnas relativa kronologi.

I så gott som alla gravar fanns spår av kista och i en del fall påträffades kisthandtag i järn samt i ett fall ett kistbeslag i form av en blomma. Armställningarna varierade mellan typerna A, C och D dvs att ha armarna längs med sidorna, armarna i rak vinkel över magen eller händerna vilande på bröstet. Materialet är för litet för att se om det finns några kronologiska skillnader. Tidigare utarbetade kronologier berör främst medeltida material.

Yta B

Ytan var ca 4 m² stor och avgränsades på den norra sidan av trottoarkanten och på den södra sidan av befintligt ledningschakt (se fig. 7). Den västra samt den östra sidan påverkades inte av schaktningen. Inom ytan påträffades 10 gravnedgrävningar varav en var tom. Som mest kunde iakttas fyra generationer med begravingar. De översta gravnedgrävningarna syntes på 1,0 m djup under befintlig gatunivå och den äldsta generationen gravar hade en bottennivå om ca 1,8 m under befintlig gatunivå.

I så gott som alla gravar fanns spår av kista. De armställningar som kunde dokumenteras var av typ A, armarna längs med sidorna, yta och antal gravar var dock för litet och några slutsatser går ej dra av denna eventuella diskrepans mellan yta A och B.

Yta C

I området söder om kyrkogårdens sydöstra hörn framkom kulturlager innehållande en del tegel och yngre rödgods (se fig. 5.). Möjligen var detta rester efter det provisorium som ersatte kyrkan under 15–1600-talen. Lämningarna undersöktes inte när-

Foto 2. Gravarna inom yta B framrensade.

Foto 3. Kistbeslag hörande till grav 13. Beslaget har en bredd om 65 mm.

mare då dessa inte påverkades av djupare schaktning, tolkningen får således anses vara högst preliminär.

Antikvarisk syntes

Söder om Ängelholms kyrka, i nuvarande Järnvägsgatan, påträffades och undersöktes 35, mer eller mindre intakta, gravar in situ. Området skall knytas till den nuvarande kyrkogårdens tidigare utbredning. På kartblad från 1721 och 1750 ligger undersökningsområdet på gränsen mellan stadens åkerjord och en del av kyrkogården som nu ligger under Järnvägsgatan, före 1888 Södra kyrkogatan. Gravarna inom samma kyrkogård har vid tidigare undersökning daterats till 1500-, 1600- och tidigt 1700-tal. På en karta från 1650-talet syns en byggnad i området. Denna har tolkats som ett provisoriskt korsvirkeskapell som funnits mellan kyrkobranden 1565 fram till början av 1700-talet. Möjligen kan en del av de byggnadsrester som påträffats knytas till denna byggnad, dock med stor osäkerhet.

Undersökningen visar att det i området finns välstratifierade och kronologiskt välavgränsade gravar från Ängelholms första tre århundraden, något som man bör ta hänsyn till i den framtida planeringen av markexploatering. Man bör i framtiden även kostnadsberäkna för en osteologisk analys vid liknande markingrepp, inte minst för att materialet är kronologiskt väl avgränsat.

Referenser

- Anglert, M. 1983. Luntertun/Ängelholm. RAÄ och SHM. Rapport. *Medeltidsstaden 49*. Stockholm.
- Anshelm, G. Stiftets kyrkor. Lunds stift i ord och bild (red. Herrlin, G. m.fl.). Stockholm.
- Jeppsson, A. 1989. Gravar, nyare tid. Järnvägsgatan, Ängelholm, Skåne. Rapport UV-Syd.

Administrativa uppgifter

Sydsvensk Arkeologi AB dnr:	100033
Länsstyrelsen i Skåne dnr:	431-5645-10
Datum för beslut:	2010-04-14
Projektnummer:	100033
Län:	Skåne
Kommun:	Ängelholm
Socken:	Ängelholm
Fastighet:	Järnvägsgatan m fl
Läge:	Ekonomiska kartan, blad 3C 7d
Koordinatsystem:	SWEREF 99
X koordinat:	6235206
Y koordinat:	367385
Höjdsystem:	–
M ö.h.	ca 5
Fältarbetstid:	100816–110510
Antal arbetsdagar:	6
Antal arkeologtimmar:	48 h
Antal maskintimmar :	–
Exploateringsyta:	620 lpm
Undersökt yta:	220 m ² (50 lpm)
Platschef:	Tony Björk
Personal:	Tony Björk, Johan Dahlén, Jan Kockum
Projektgrupp:	–
Uppdragsgivare:	Tekniska kontoret/Ängelholms kommun
Tidigare undersökningar:	Se Jeppsson 1989
Fynd:	LUHMnr 32185, förvaras i Lunds universitets historiska museum
Dokumentationsmaterial:	6 st A3 ritningar, 128 foton, Regionmuseet Kristianstad
Kostnader:	78 308 kr exkl. moms

Bilagor

Skelettschema

Följande skelettreger är preliminär och av teknisk och kvantitativ art. Det innebär att osteologisk bedömning ännu inte är gjord och att registret enbart skall användas för att ge en uppfattning om bevarandegrad, mängd och typ av skelettelement. Det fanns i fältsituationen inte tid att upprätta scheman över respektive skelett, dessa är därför upprättade i efterhand utan osteologisk bestämning. Således kan det förekomma felbedömningar i fråga om t ex sida av skelettet samt om det t ex är fråga om tå- eller fingerben. Materialet är inte rengjort från sand för att möjliggöra analys av t ex åderförkalkning.

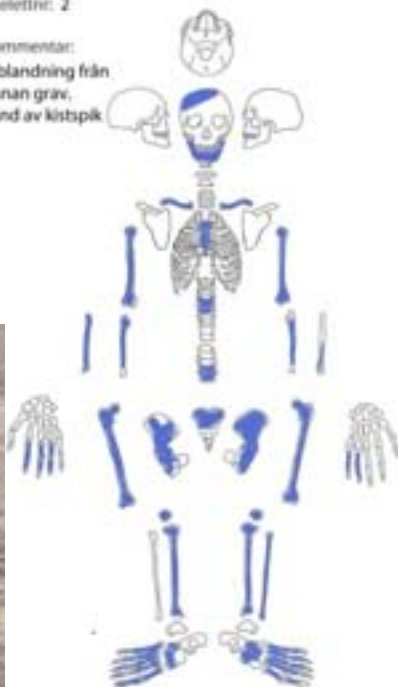
Skelettnr: 1

Kommentar:
Fynd av 1 st knapp

Skelettnr: 2

Kommentar:
Inblandning från
annan grav,
Fynd av klistspik

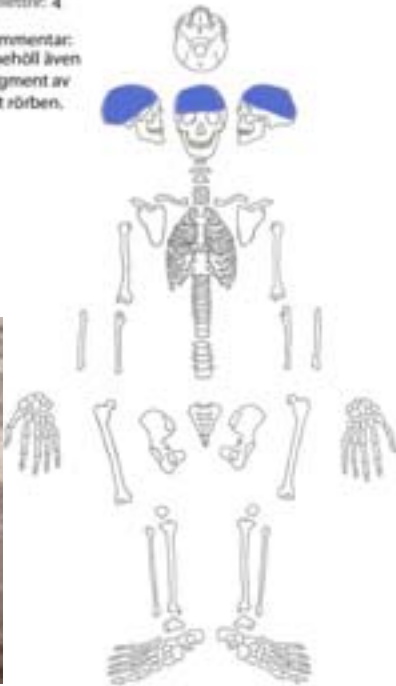
Skelettnr: 3

Kommentar:

Skelettnr: 4

Kommentar:
Innehöll även
fragment av
2 st rörben.

Skelettnr: 5

Kommentar:
Innehöll även
fragment av
3 st rörben.

Skelettnr: 6

Kommentar:

Skelettnr: 7

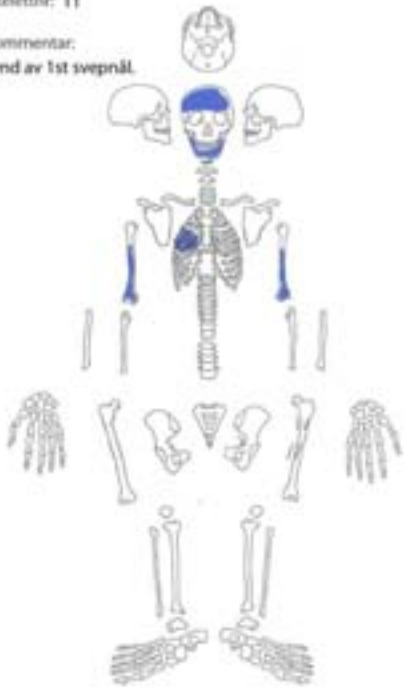
Kommentar:

Skelettnr: 11

Kommentar:

Fynd av 1st svepnål.

Skelettnr: 12

Kommentar:

Skelettnr: 13

Kommentar:

Diverse fragmenterade ben. Fynd av kistbeslag i form av blomma.

Skelettnr: 14

Kommentar:

Skelettnr:15

Kommentar:

Skelettnr:16

Kommentar:
Fynd av 2 st
kisthandtag

Skelettnr:17

Kommentar:

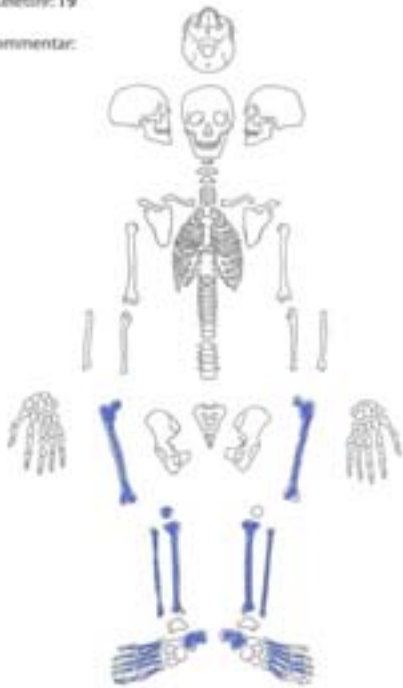
Skelettnr:18

Kommentar:

Skelettnr: 19

Kommentar:

Skelettnr: 22

Kommentar:

Skelettnr: 24

Kommentar:

Fynd av kisthandtag

Skelettnr: 26

Kommentar:

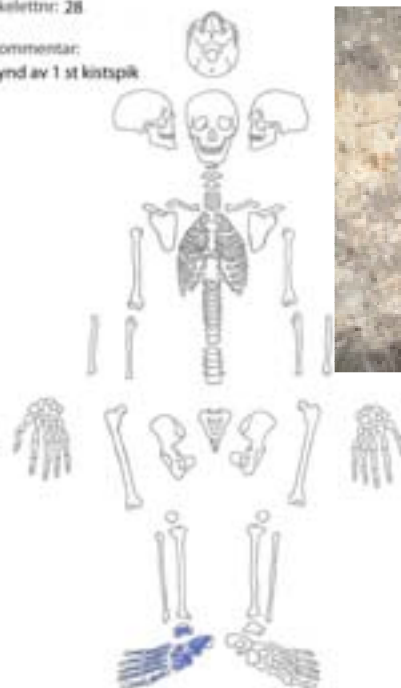
Skelettnr: 27

Kommentar:

Skelettnr: 28

Kommentar:
Fynd av 1 st kistspik

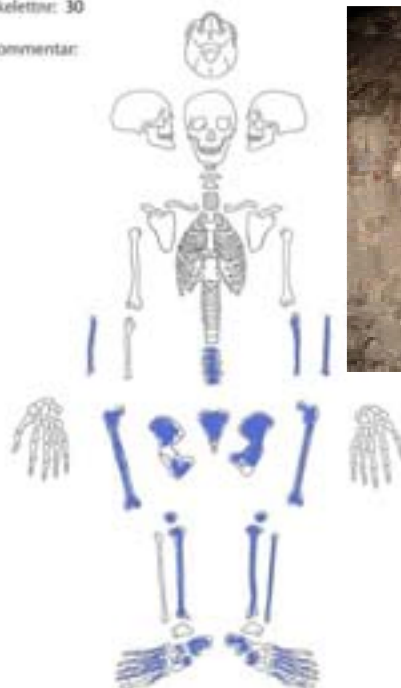
Skelettnr: 29

Kommentar:

Skelettnr: 30

Kommentar:

Skelettnr: 32

Kommentar:

Skelettnr: 33

Kommentar:

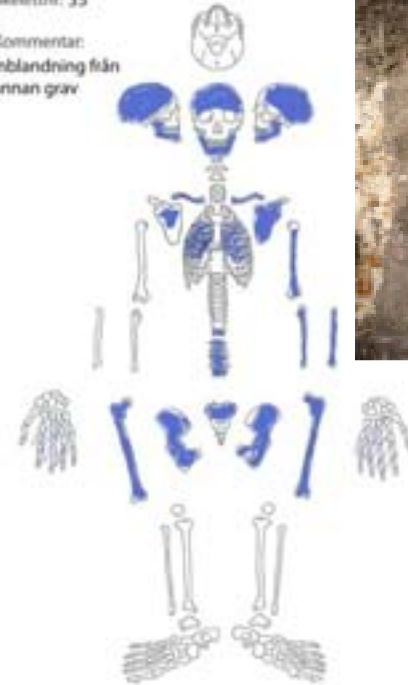
Skelettnr: 34

Kommentar:

Skelettnr: 35

Kommentar:
Inblandning från
annan grav

Sydsvensk Arkeologi AB

Rapporter 2012

1. Fastigheten Kristianstad 4:4, Kristianstad stad, FU 2011, Christer Carlsson
2. Innerstaden 1:14 – Södergatan, fornlämning 20, Malmö stad, Malmö kommun, FU 2011, Ingrid Gustin
3. Skanörs kyrka och kyrkogård, Skanör med Falsterbo socken, Vellinge kommun, FU 2004 och 2005, Lars Salminen & Ingrid Gustin
4. Stallbyggnad vid Ugerups säteri, Köpinge socken, Kristianstad kommun, FU 2012, Christer Carlsson
5. Invändiga arbeten i Vä kyrka, Vä socken, Kristianstad kommun, FU 2012, Christer Carlsson
6. Husbyggnation inom fastigheten 61:113, Gualöv socken, Bromölla kommun, SU 2011, Christer Carlsson
7. Öllsjö 67:1, Skepparslöv socken, Kristianstad kommun, AU 2011, Ylva Wickberg
8. Skanör 40:12, Vellinge kn, FU 2011, Per Sarnäs
9. Provgropar inom Kristianstad 4.4, Kristianstad stad, Kristianstad kommun, FU 2011, Christer Carlsson
10. Vintrie Park – område C1. Fastighet Vintrie 20:1, Bunkeflo socken, Malmö kommun, FU 2011. Kristian Brink
11. Fastigheten Kristian IV, Rådhuset, Kristianstad stad, Kristianstad kommun, SU 2011, Christer Carlsson
12. VA-ledningar i Järnvägsgatan m.fl, Ängelholm, Ängelholms kommun, FU 2011, Jan Kockum

